

Somogyi Alfréd:

Igével élünk, és mégis...

Gyülekezeteinkben ma is élő babonák és rossz szokásaink a Szentírás fényében¹⁷¹

Bevezetés

„Vigyázzatok, álljatok meg a hitben, legyetek férfiak, legyetek erősek!” (1Kor 16,13)
Ez az Úr kérése, sőt felszólítása, ami hozzánk szól. És kell is ez a figyelmeztetés, mert olyan téma áll előttünk, amit csak az erős Istenbe vetett erős hittel lehet elövenni.

„Tehát mindenkor bizakodunk, és tudjuk, hogy amíg a testben lakunk, távol lakunk az Úrtól; mert hitben járunk, nem látásban” (2Kor 5,6-7).

Ez a távolság jelenti számunkra a gondot. Hiszen az Úr Jézus szeretetével a szívünkben, ki vagyunk téve olyan hatásoknak, amelyek nem Isten szerint valók. És sokszor gyöngék vagyunk. Észre sem vesszük azt, hogy mivel bántjuk meg az Urat, mert úgy gondoljuk, hogy az nem is lehet baj...

Elsősorban a szokásaink jelentik a bántás alapját. És könnyen védekezünk azzal, hogy ezek régi szokások, semmi rossz sincs bennük... Közben – anélkül, hogy tudnánk – rossz szokásokat, Isten előtt utálatos szokásokat, babonáságokat, vagy a gonosz erők újabb és újabb próbálkozásainak leplezett dolgait engedjük közel az életünkhöz.

Egyik kedves szolgatársammal történet meg, hogy gyülekezeti szolgálata kezdetén, az első temetése alkalmával azt vette észre, hogy az idős gondnok bácsi olyan furcsán, az arcuk elé tartja az esernyőt a temetőben. Tél volt, hullott a hó. Hazafelé menet a temetőből, a gondnok bácsi egyszercsak azt mondja:

- Tiszteletes úr, mossza meg az arcát itt a friss hóban.
- Miért, összekentem magam valamivel?
- Nem, csak mossza meg az arcát!
- De miért, gondnok úr?
- Mert a temetőben ott állt szemben velünk három katolikus asszony és nagyon nézték a tiszteletes urat, úgyhogy mossza meg az arcát!
- De gondnok úr! Csak nem hisz az ilyen babonaságban?
- Én?! Református gondok létemre, dehogy hiszek! De azért csak mossza meg szépen az arcát, tiszteletes úr!

Kedves történet, mosolygunk rajta és jó kis anekdotaként meséljük azóta is. De sokkal súlyosabb jelenségek húzódnak meg benne, mint ahogy első hallásra gondolnánk.

Géza fejedelemről, államalapító István királyunk édesapjáról jegyezte fel a történetírást, hogy a régi pogány magyar hitvilág és mitológia mellett, már a keresztyén tanítást is elfogadta és tisztelte. Ő készítette elő István nagy döntését, hogy a magyarság felvette a keresztyén hitet. Vagyis nem volt Jézus Krisztus ügyének ellenzője, de ugyanakkor a régi isteneknek is áldozott. Adalbert püspök fel is szólította őt, hogy „Hagyd ott a pogány hitet fiam, és add magad teljesen az Úr Jézus hatalmába.” Mire Géza fejedelem ezt válaszolta: „Mit akarsz tőlem, te pap? Nem építettem én templomot, úgy, ahogy te kívántad? Nem rendeltem az új val-

¹⁷¹ Egy elhangzott előadás szerkesztett szövege, amely elhangzott a Pozsonyi Református Egyházmegye egyházmegyei bibliaóráján, 2013. szeptember 16-án, Apácaszakállason.

lás tanítóinak házat? Nem adtam nekik helyet, ahol békességben élhetnek és imádkozhatnak? Nem engedtem-e meg, hogy népemből keresztvíz alá hajthassa fejét az, kinek kedve van hozzá? De miért kell nekem a régi isteneket megtagadni? Hiszen elég gazdag vagyok én ahhoz, hogy a réginek és újak egyaránt bőségesen áldozhassak.”

Ez is szép példa arra, hogy miként próbálja az ember az életében összeegyeztetni az össze nem illő dolgokat. Hogy hogyan tudjuk megmagyarázni azt, ami Isten előtt nem magyarázható.

Sokszor észre sem vesszük, és mi is együtt éltetjük lelkünkben és bensőnkben a régit és az újat, a halott szokást és az élő igét. Pedig elégszer hallottuk már eddig is a felszólítását: „*Ne cselekedjeteK úgy, ahogyan Egyiptomban szokás, ahol laktatok. És ne cselekedjeteK úgy, ahogyan Kánaán földjén szokás, ahova beviszlek benneteket. Ne kövesséteK szokásaikat!*” (3Móz 18,3).

Gyakran azt sem tudjuk megmondani, hogy mit miért teszünk? Csak úgy bennünk van. A legegyszerűbb válaszunk azt, hogy „így szoktuk”. És mi is így adjuk tovább az utódainknak. Vagy tudatosan, úgy hogy elmondjuk nekik: így kell, mert így szoktuk meg; vagy nem tudatosan: csak úgy látják, ellesik tőlünk és eltanulják, átveszik a szokásokat, ahogy mi is átvettük az előtünk járóktól.

Egy néprajzos barátom kutatta a régi hímzéseket, motívumokat. Miért hímeznek a magyar asszonyok tulipán-mintákat, leveleket, madarakat? Mert így szokták. A régiek – akiktől tanulták – azok is ezt hímezték. És így öröklődik át sok minden, amit a kultúránkban megtalálunk. De vajon érték-e minden Isten előtt is? Azelőtt az Isten előtt, aki egyszülött Fiát adta értünk, hogy éppen a régiből, a kárhozatra méltóból kiemeljen, megváltson minket? Jézus Krisztus mondta: „*Senki sem tesz foltot új posztóból régi ruhára, mert a toldás kitép a ruhából, és még csúnyább szakadás támad. Új bort sem tölteneK régi tömlőbe, mert a tömlő szétreped: a bor is kiömlik, a tömlő is elpusztul; hanem az új bort új tömlőbe töltik, és akkor mindkettő megmarad*” (Mt 9,16-17).

Bizony nem kevés babonáság és pogány szokás él a keresztyén közösségeinkben úgy, hogy gyakran nem is tudjuk. Azt hisszük, hogy ez „csak szokás”, közben meg más üzenetet is hordoznak a szokásaink.

Vegyünk egy újkori konkrét példát. Mi vagyunk a tanúi annak, hogy kezd meghonosodni tájainkon is a tengeren túlról begyűrűző Valentin-nap. Február 14-ét a szerelmesek napjának kiáltottuk ki. Egész iparág épült rá, hogy piros szívecskéket, alkalmi csokoládét, virágot vegyünk és vigyünk kedvesünknek. Ott tartunk, hogy már mi is örülünk ennek az ünnepnek, mondván, legalább a rohanó világban van egy nap, amikor ki tudjuk mutatni a szeretetünket. A házassági évforduló napjáról – legalábbis mi férfiak – úgyis mindig elfeledkezünk...

Valentin-nap

A Valentin-nap eredetére több magyarázat is van. Keresztyéni és ókori római gyökerei vannak. Egy Valentin nevű papot a III. században, a keresztyénüldözés idején bebörtönöztek. Ő nem tagadta meg hitét, sőt azt üzenté a barátainak, hogy szereti őket és ne felejtsék el őt halála után sem. Ez a Valentin Kr.u. 269. február 14-én halt mártírhalált. Egy másik magyarázat szerint azért börtönözték be Valentint, mert Claudius császár megtiltotta a fiatal férfiaknak a házassodást, mondván, hogy a nőtlen férfiakkól jobb katonák válnak. Ez ellen tiltakozott Valentin, akit bebörtönöztek és kivégeztek azon a bizonyos február 14-én, ami egyébként a

római naptárban Juno – Jupiter társának, az istenek és istennők királynőjének – ünnepe volt. Juno volt a nők, a szülés és a házasság istennője. A következő nap, február 15-e pedig a luperkalia ünnep volt a római kultúrában. A luperkália, a szerelmi sorsjátéknak szentelt ünnep volt. Luperkusz isten a nyájak, a termés és a termékenység védelmezője a római pogány hitvilágban. Az ünnep abból állt, hogy az emberek dalolva és táncolva kérték ezt a hamis istent, hogy vigyázza az állataikat és a termékenységet. Az ünnep éjjelén a fiatal nők beledobták nevüket egy kerámia korsóba, a férfiak pedig húztak belőle egy-egy nevet. Így alkalmi párok alakultak ki egy éjszakára, de volt rá példa, hogy a párok akár egy évig is együtt maradtak. De ez az összepárosodás nem számított házasságnak. Ugye, hallgatva a múlt szokását, eszünkbe jutnak az „egy éjszakás kalandjaikkal” dicsekvő ifjak, de eszünkbe juthat a VII. parancsolat szava is: „*Ne paráználkodd!*” (2Móz 20,14). Az egy éjszakás kaland, az nem kaland: az paráználkodás. Majd az V. század végén az egyház elrendelte, hogy vessenek véget a luperkalia ünnepnek és február 14-ét szenteljék a Szent Valentinre való emlékezésnek. De valahogy a szerelmes üzenetek motívuma megmaradt az ünnepben és Valentin lett a szerelmesek védőszentje, majd később még párjósító szokások is belenőttek a Valentin-nap üzenetébe. A lányok figyelték reggel a madarakat: ha veréb száll el fölöttük, akkor szegény ember lesz a férjük. A nagyobb, nemesebb madár gazdagabb jövőbelit jelentett. De ha ezen a napon egy kilencmagú almát megevett egy leány és a magokat a választott fiú zsebébe csempészte, akkor „biztos lehetett abban”, hogy a fiú beleszeret. Sőt, ha egy almát kettévágtak és megszámozták a magjait, akkor megjósolható volt, hogy hány gyermeke lesz majd a leánynak. Vagyis a cédula és az alma sorsdöntő eszköz lett a jövőre nézve. Ehhez képest ezt mondja Isten ígéje: „*Az ostoba szaporítja a szót, pedig nem tudja senki, hogy mi fog történni. Ki is tudná megmondani, hogy mit hoz a jövő?*” (Préd 10,14) És Isten maga válaszol erre a kérdésre Ézsaiás prófétán keresztül: „*Kicsoda olyan, mint én? Szóljon, mondja meg, sorolja fel, hogy mi történt, amióta hajdan népet alkottam; és mondják el a jövődöt, ami következik*” (Ézs 44,7).

Mindezek után szabad megvizsgálunk a Valentin-napi szokásainkat és eldönteni, hogy miként viszonyuljunk ehhez az ünnephez. Még akkor is, ha mi már nem írunk, és nem húzunk névcédulákat és számunkra nem az egy éjszakás paráználkodás az ünnep kiteljesedése. A szeretetünket – egyébként – ki tudjuk fejezni az év összes többi napján is...

Nehezebb és – szerintem – kicsit rosszabb, veszélyesebb új keletű ünnepünk az ugyancsak Amerikából importált halloween.

Halloween

Ártatlan és jópofa gyermekjátéknak, kellemes délutáni szórakozásnak tűnik a dolog és tőlünk, magyaroktól, nem is áll távol. Hiszen mi még nem is hallottunk a halloweenről és mégis faragtuk gyerekkorunkban a töklámpákat.

Ez a nap a halottak napjához van közel. Számunkra október 31-e a reformáció emléknapja. Sátánista körökben október 31-e, a félelem és a halál „ünnepe”. A halloween nem is annyira ártatlan játék: okkultista gyökerei vannak.

Az okkultizmus, természetfeletti, titokzatos erőkben való hitet és az azokkal való együttműködést jelenti. De nem olyan módon, mint ahogy mi keresztyének hiszünk, hanem úgy, hogy az ember olyan titkos tudással bír, amivel rá tudja venni az erőket és hatalmakat arra, hogy megmutassák neki a jövőt, vagy teljesítsék az emberi akaratát. Vagyis teljesen el-

lentétes a mi keresztyén felfogásunkkal. Az okkultizmus legismertebb területe az asztrológia, a mágia és a spiritizmus.

A halloween szokás eredete a kelta papokhoz, a druidákhoz vezethető vissza. Ők úgy hitték, hogy ezen a napon a holtak lelkei visszatérnek az élők közé: vagyis hazamennek. És ha már a holtak lelkei jönnek, akkor ne okozzanak bajt, hanem inkább barátságos hangulatban legyenek együtt az élőkkel. Ezért kellett megnyerni a jóindulatukat. Így mutattak be áldozatokat a holt lelkeknek: különféle ételeket készítettek. A kelták valahogy nem nagyon örültek ezeknek a találkozásoknak. És mivel nem szerették volna, hogy a holt lelkek megismerjék őket, ezért állatbőrökbe bújtak és különféle maszkokat vettek magukra. Továbbá a visszajáró holt lelkek megtévesztésére, megijesztésére és elűzésére marharépába vájt ijesztő arcokat, szörny-fejeket készítettek és kitették a házaik elé, hogy ezek tartsák távol a hazalátogató holtak lelkeit. Ma a marharépa helyett tököket, vagy dinnyét használnak. Egy amerikai okkultizmust kutató szaktekintély szerint (Jack Roper), a halloween az év olyan napja, amelyen a legtöbb sátánista és okkult szertartást végzik.

Szinte hihetetlen számunkra, hogy ilyen létezik. Azt már elérte a gonosz sok-sok emberben, hogy az emberek bagatellizálják ezeket a dolgokat és csak mosolyogjanak rajta, meg főleg azokon, akik erről beszélnek. Most egy durvának tűnő párhuzamot szeretnék vonni. Mi a hihetlenebb: a holtak hazájával és a holt lelkekkel való kapcsolattartás lehetősége, vagy a feltámadás? Testvéreim! Úgy, ahogy mi hiszünk a feltámadásban és az örök életben, úgy élnek megtévesztett emberek, akik hisznek az ördögi félrevezetésekben: a sátánista kultuszokban.

A Szentírás a holtak birodalmáról úgy beszél, hogy az oda vezető út csak egy irányú. Onnan nincs visszaugrándozás, hazalátogatás és ilyesmi. „... *nem jön vissza, aki leszáll a holtak hazájába*” (Jób 7,9) – olvassuk Jóbnál. Babits Mihály: Laodameia című tragédiájában csodálatosan fogalmazza meg ezt a bibliai egyirányúságot, bár ő a görög mitológiára utalt, ahol a Styx és a Léthe folyókat is emlegeti. A mitológia szerint a Styx vizén keltek át a holtak lelkei az alvilág kapujához – Kháron ladikján –, majd a Léthe folyó vizéből kellett inniuk, hogy felejtsenek... Így fogalmaz Babits:

„Hol körbe kerül a Styx vize hétszer
s ugat a kapunál háromfejük eb,
hova senkise jut soha kétszer:
a legmesszebb s a legközelebb,
hol az árnyban az árnyak álmai járnak,
hol a vágyra a vágyak vágyai várnak,
ahol álmokról álmodnak az álmok,
van-e létezőbb hely s léttelenebb?

Mert senkise tér onnan soha vissza,
csak kívül van kapuján kilincs,
becsukja a lelkét, ki a Léthét issza
és ott aki van, annak neve: nincs.
Behúnyja a lelkét, ki issza a Léthét
s örökre feledve a létnek a létét,

a léthei rétnek lakja sötétét
s létezni a lélek sötéte bilincs.”

A példabeszédek könyve azt mondja: „Az értelmes ember életútja fölfelé visz, kikerülve a holtak hazáját odalent” (Péld 15,24). S az a lentinek tartott világ nem jó és nem kellemes. Az ottani létezés már végérvényes: nincs visszaút. Isten nélküli állapotnak tűnik Ézsaiás szavai alapján: „nem a holtak hazájában magasztalnak téged, nem a halottak dicsőítenek, nem a sírba leszállók reménykedhetnek hűségedben. Az élő, csak az élő magasztalhat téged, akár csak én most. Az apák tanítják fiaiknak, hogy te hűséges vagy. Megszabadít engem az ÚR, ezért pengessük a lantot életünk minden napján az ÚR házában” (Ézs 38,18-20). Ugyanakkor Isten, Úr a holtak hazája fölött is, hiszen Jób ezt mondja: „A holtak hazája leplezetlen Isten előtt, nincs eltakarva a pusztulás helye” (Jób 26,6). Sőt a zsoltáros arra irányítja a figyelmünket, hogy Isten még azon a szörnyű helyen is jelen van: „Hova menjek lelked elől? Orcád elől hova fussak? Ha a mennybe szállnék, ott vagy, ha a holtak hazájában feküdnék le, te ott is ott vagy” (Zsolt 139,7-8). És megszólal az Istenben bízó lélek és bizalommal, reménységgel kiált fel a zsoltáros: „Isten engem kivált a holtak hazájából, és magához fog venni” (Zsolt 49,16). Mi tudjuk, hogy ez kétezer évvel ezelőtt megtörtént. Kiváltott. Elvégeztetett! És ebben az új korszakot elindító pillanatban történt valami, ami kivételt jelentett a holtak birodalmának törvényeiben. Máténál olvassuk: „És íme, a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt, a föld megrendült, és a sziklák meghasadtak. A sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek feltámadt a teste. Ezek kijöttek a sírokból, és Jézus feltámadása után bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek” (Mt 27,51-53). Ebből számunkra most az az érdekes, hogy a „szenteknek feltámadt a teste”. Vagyis a mi Szentháromság Istenünkkel kapcsolatban nincsenek visszajáró lelkek emlegetve. Jézus nem Lázár lelkét szólította ki a sírból, a naini ifjúnak nem a lelkét adta vissza az özvegy édesanyjának és a zsinagógai előljáró 12 éves lánya is valószínűleg feltámadt testben. Jézus környezetében nem mozognak, nem vándorolnak holt lelkek. Úgy is mondhatnám, hogy Jézus „térfelén” a feltámadás és a földi élet utáni élet nem félkész állapot, hogy csak a lelkek járnak vissza, hanem teljes. Így is mondja Pál az 1. Thesszalonikai levélben: „Nem szeretnénk, testvéreink, ha tudatlanok lennétek az elhunytak felől, és szomorodnátok, mint a többiek, akiknek nincs reménységük. Mert ha hisszük, hogy Jézus meghalt és feltámadt, az is bizonyos, hogy Isten az elhunytakat is előhozza Jézus által, vele együtt” (Thessz 4,13-14). Vagyis úgy, mint Jézust. Mindezt nem az elhunytak teszik meg a maguk erejéből, hanem Isten cselekszi meg az ő hatalmas erejével: „Így szól az én Uram, az ÚR: Én felnyitok sírjaitokat, és kihozlak sírjaitokból, én népem, és beviszlek benneteket Izráel földjére. Akkor megtudjátok, hogy én vagyok az ÚR, amikor felnyitok sírjaitokat, és kihozlak sírjaitokból, én népem!” (Ez 37,12-13).

Tehát ha visszajáró lelkekről hallunk – akár a halloweennal összefüggésben is – és minden egyébről, ami az ilyenekkel kapcsolatos, vagy csak régi gyökereiben is összefügg, biztosak lehetünk abban, hogy ez nem Istentől való dolog. Istennél – hangsúlyozom – nincsenek bolyongó, kísértő, visszajáró lelkek. Azok mások! S ha nem Istentől valók, akkor nekünk tudnunk kell, hogy hogyan álljunk hozzájuk!

S ha már a halállal, elhunytakkal ennyit foglalkoztunk, álljon itt egy gyakorta használt rossz szokásunk.

„Nyugodjon”

Ha egy elhunyt emberről beszélünk, szinte észre sem vesszük, de a neve említése után gyakran hozzátesszük, hogy „nyugodjon”. Érdekes, mert általában csak azokkal a halottainkkal kapcsolatban beszélünk így, akik közeli hozzátartozóink voltak és ismertük őket életükben. Azt még nem hallottam, hogy Petőfi Sándor – nyugodjon – azt mondta: „fényesebb a láncnál a kard”. De azt sem, hogy Kálvin János – nyugodjon – az Institúcióban ezt írja: „Azt pedig, hogy a halál és feltámadás között milyen a lelkek állapota, kíváncsian kutatni nem is szabad, de nem is hasznos. Igen sokan gyötrik magukat annak vitatásával, hogy milyen a lelkek helyzete, s hogy vajon élvezik-e már a mennyei dicsőséget, vagy sem? Ostobaság azonban és meggondolatlanság az előttünk ismeretlen dolgokat mélyebben kutatni, mint amilyen mértékben Isten azoknak tudását nekünk megadta” (Institutio III.25.6). De miért is mondjuk ezt a „nyugodjon”-t? Kérdeztem többektől: a válasz ez volt, megszokásból, tiszteletből. Mindkettő szép és helyénvaló dolog.

Lássuk azonban, hogy mi van mögötte, honnan érkezett ez a szokás a nyelvünkbe és a kultúránkba. Ősi magyar pogány szokással lehet dolgunk. Egy tiszta becsületes magyar embernek 7 generációs őst kell ismernie, mert az ősmagyar vallás szerint az ég is 7, vagy 9 egymás fölött lévő rétegből áll. Érdekes, hogy külön meg is tudjuk nevezni így a felmenőinket, hiszen: a szülő fölöttem az 1. generáció, a nagyszülő a 2., a dédszülo a 3., az ükszülo a 4., a szépszülo az 5., az összülo a 6. generáció. És ismerem magamat is, tehát megvan a hét. Az összülo után, már azt mondjuk, hogy a felmenőim 7., 8., 9. generációja... Az ősi szokás nyomai a nyelvünkben, lám, visszaköszönnek... Számunkra a hét- vagy kilencemeletes mennyország lesz az érdekes. A hiedelem szerint, mindegyik „emeletén” tágas mezők és jó legelők vannak, és ott vannak azok, akik már elmentek ebből a földi világból. A pogány magyarok úgy tartották, hogy a halott szelleme a meghalás után még 40 napig az élők, a hozzátartozók és a család kötelékében él. Utána találja meg a helyét a mennyei tágas mezők valamelyikén. Az égig érő fa legtetijén, amelyik egyébként átnő ezeken az emeleteken, elérhetetlen messzeségben ott ül az egész nép isteni őse: az örök ős, az „ős ten”, vagyis az Isten. Ő úgy teremtett, hogy kimondta a teremtmény nevét. És ahogy kimondta, az meg is lett. A dolgok fölötti uralom tehát a dolgok nevének ismeretétől függ. Aki tudja a nevét, az uralkodhat fölötte. Ha kimondjuk egy ős nevét, az felfigyel rá, hiszen néven szólítottuk. Vagyis meg kellett oldani őseinknek, hogy nevén nevezhessék a már elhunytakat, de mégse zaklassák őket ott az emeletes legelőkön. Hát így lett szokássá a „nyugodjon”. Nem tisztelet ez, hanem az ősi magyar pogány szokás: a lelkek általunk lehetséges biztonságos megszólítása és „visszanyugtata” áll a háttérben. Erre pedig ugyanazt mondja a Szentírás, mint amit az előbb már tisztáztunk. Nem a mi dolgunk a lelkek fölött rendelkezni, szólítani, vagy nyugtatni őket.

Egyébként egy kis kitérővel szeretném megvilágítani az ősi magyar hitvilág és a keresztyénység kapcsolatát. Említettük, hogy a pogány magyar vallás ős istene ott trónol az életfa tetején. A keresztyénység azt mondja: a mennyekben.

Elhangzott az is, hogy ez az öreg magyar isten a szavával teremtett: kimondta a dolog nevét és az meglett. Hívjuk csak elő gondolatainkban a Szentírás teremtetéstörténetének igéit: „Akkor ezt mondta Isten: Legyen világosság! És lett világosság” (1Móz 1,3); „Azután ezt mondta Isten: Legyen boltozat a vizek között...” (1Móz 1,6); „Azután ezt mondta Isten: Gyűljenek össze az ég alatt levő vizek egy helyre...” (1Móz 1,9) „Azután ezt mondta Isten: Növeszsen a föld növényeket...” (1Móz 1,11) És lehetne folytatni. Még az ember teremtésénél is ezt

olvassuk: „*Akkor ezt mondta Isten: Alkossunk embert a képmásunkra, hozzánk hasonlónak...*” (1Móz 1,26). De gondolhatunk a jánosi evangélium elejére: „*Az Ige testté lett, közöttünk lakott, és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal*” (Jn 1,14). Az Isten igéjének teremtető erejének valósága nem állt távol az ősi magyar hitvilág képzetektől. És az a motívum is ismerős lehet, hogy a név ismerete hatalmat és uralkodást jelent a név viselője fölött, hiszen ezt olvassuk a Bibliában: „*Formált tehát az Úristen a földből mindenféle mezei állatot, mindenféle égi madarat, és odavitte az emberhez, hogy lássa, minek nevezi; mert minden élőlénynek az a neve, aminek az ember nevezi*” (1Móz 2,19). És az a negyven nap az elhunyt szellemével nem emlékeztet-e minket a húsvét és a pünkösd közötti - ugyancsak meghatározott számú - időszakra?

Halottkultusz

A halállal, temetéssel kapcsolatban sok ősi szokás maradt ránk, soknak már nem is tudjuk az értelmét. Ki gondolná manapság pl. a torról azt, hogy az valaha a halott szellemét lekötelező pogány ételáldozat-bemutató volt? Semmi köze nem volt a rokonsághoz, meg a gyászolókhöz, hanem az elhunyt jóindulatáért ettek a hozzátartozók, hogy a szelleme ne járjon vissza kísértetni, és hogy neki jobb legyen a túlvilágon, hiszen az itt maradtak miatt tesznek ki magukért a tor alkalmával. Mennél nagyobb a tor, annál nagyobb becsben lesz az elhunyt odaát. A halott kezébe rakott pénz, vagy a kedvenc tárgyai berakása a koporsóba, ill. a sírba, azért történt, hogy az elhunyt ne üres kézzel érkezzen a másvilágra és legyen mivel megváltania a lelkét. Mondom: régi, évezredek pogány szokásokról tartunk. Régen, a férfi-emberrel eltemették a kalapját is, mert „nem lehet földetlen fővel sétálni a mennyországban”. Ez mind keresztyénidegen – a Biblia tanításától távol álló – felfogás és képzet volt, amit a népi vallásosság munkált ki és hozott át a keresztyén évszázadokba. Ám ezeknek semmi köze sincs a tiszta evangéliumi hithez.

Rögdobálás

Egyre gyakrabban fordul elő, hogy református temetés alkalmával a hozzátartozók fogják, és földet dobnak a sírba helyezett koporsóra. Ha a Marsról jöttem volna, és először látnám, azt mondanám: érdekes dolog a temetés, mert az emberek először megsiratják az elhunytat és a végső búcsú pillanatában meg göröngyökkel mégis erősen megdobálják az elhunyt koporsóját...

Még ma is vannak vidékek, ahol szokás, hogy a hozzátartozók rálépnek a frissen hantolt sírra: gyakorlatilag megtapossák a sírt. Ez a szokás is évezredek múltja tekintetében, s a kettő között kimutatható összefüggés van.

A rögdobás mai magyarázata, hogy: a halott nyugodjék békében. Hajdan azt tartották, hogy azért kell göröngyöt dobni, hogy az élők ne féljenek az elhunyttól, illetve annak szellemétől és ne álmodjanak majd a halottal. Néhol azt mondták: azért dobnak göröngyöt a koporsóra, hogy könnyebb legyen felejtetni, vagy éppen azért, hogy a halottnak könnyebb legyen a föld, hiszen a szeretett hozzátartozó dobja rá... Furcsa hiedelem, hogy a bedobott föld nemcsak a halott szellemét tartja bent a sírban, hanem a gyászolók betegségeit is belerakja a sírba. Vagyis a betegség ártó szellemét is eltemették a halottal együtt. A leggyakoribb magyarázat pedig: azért kell rögdöt dobni a koporsóra, hogy a halott ne járjon vissza kísértetni. Mindez érezhetően pogány hiedelem. És érdekes, hogy mégis megmaradt ez a szokás évezredek

keresztül. Ez talán annak köszönhető, hogy a katolikus egyház megpróbálta „átprogramozni” a rögdobás üzenetét és azt a magyarázatot adta, hogy a rög bedobásával azt fejezi ki az élő ember, hogy: „porból lettél, porrá leszel”. De bárhogya is magyarázzuk, a rögdobálás valahol mégis a félelmet, és a nem kívánatos szellemek elűzését, távoltartását hordozza magában.

Nem állítom, hogy nincsenek rossz szellemek. Vannak. A Szentírás is beszél róluk. Gondoljunk csak Saulra, akiről ezt olvassuk Sámuel 1. könyvében: *„Saultól viszont eltávozott az ÚR lelke, és rossz szellem kezdte gyötörni, amelyet az ÚR küldött. Akkor ezt mondták a szolgálói Saulnak: Látod, Istennek egy rossz szelleme gyötör téged”* (1Sám 16,14-15). Ez meg van írva, de olyat sehol sem olvasunk, hogy ezt a rossz szellemet étellel, vagy rögdobálással lehetett volna eltávolítani. Arról viszont egyértelműen beszél az Írás, hogy az imádság és főleg a lelki énekek megkönnyebbülést adtak Saulnak: *„És valahányszor megszállta Saul Istennek az a rossz szelleme, fogta Dávid a lantot, és pengette a kezével. Saul ilyenkor megkönnyebbült, jobban lett, és a rossz szellem eltávozott tőle”* (1Sám 16,23). Igen, a zsoltároknak, a lelki énekeinknek nagy erejük van! Temetéseink alkalmával, sokkal könnyebben nyernének vigasztaló megnyugvást a gyászoló hozzátartozók, ha együtt énekelnék zsoltárainkat és a temetési dicséreteinket az ének szolgálatát végző gyülekezeti tagokkal.

Szellemmel találkozni valóban félelmetes és ijesztő dolog. Lukácsnál olvassuk, hogy a tanítványok is megijedtek, amikor az emmausiak elmondták nekik, hogy találkoztak a Feltámadottal és Jézus éppen megjelent közöttük. Azt hitték szellemet látnak. A feltámadott Krisztus, látva az ijedségüket, ezt mondta nekik: *„Miért rémültetek meg, és miért támad kétség a szívetekben? Nézzétek meg a kezemet és a lábamat, hogy valóban én vagyok. Tapintsatok meg, és lássatok. Mert a szellemnek nincs húsa és csontja, de amint látjátok, nekem van”* (Lk 24,38-39). A Szentírás a szellemekről, mint rossz szellemekről beszél. Nem tagadja a létezésüket, de az Istennek utálatos dolgokkal egy lapon emlegeti azokat. Ézsaiásnál olvassuk: *„Kérdezgetik majd a bálványokat és a szellemeket, a halottidézőket és a jövendőmondókat”* (Ézs 19,3). És a Mózesi iratokból tudjuk, hogy ezeket elveti az Isten: *„Ne forduljatok halottidézőkhöz, és ne tudakozódjatok jövendőmondóknál, mert tisztátalanokká teszitek magatokat velük”* (3Móz 19,31), *„Ne legyen köztetek olyan, aki a fiát vagy leányát áldozatul elégeti, ne legyen varázslást űző, se jelmagyarázó, kuruzsló vagy igéző! Ne legyen átokmondó, se szellemidéző, se jövendőmondó, se halottaktól tudakozódó. Mert utálatos az ÚR előtt mindaz, aki ilyet cselekszik”* (5Móz 18,10-12). Sőt, Isten kemény büntetést helyezett kilátásba azok felé, akik a szellemvilággal akarnak kapcsolatot teremteni: *„Ha valaki halottidézőhöz és jövendőmondóhoz fordul, és követi őket a paráznaságban, ellene fordulok az ilyen embernek, és kiirtom népe közül”* (3Móz 20,6).

Amikor a régi szokásainkkal megközelítjük ezt az utálatosságot, vajon szó nélkül hagyja-e azt az Isten? Vajon felmentés lehet-e Isten színe előtt számunkra, hogy nem tudtuk, hogy egy-egy régi rossz szokásunknak mi a tényleges jelentése? Isten, a Biblia igéin keresztül előre figyelmeztetett valamennyiünket, hogy ez a veszély és ez a kísértés fennáll. Ezt találjuk Ézsaiás könyvében: *„Ha majd azt mondják nektek, hogy forduljatok a halottidézőkhöz és jövendőmondókhoz, akik suttognak és mormolnak, ezt feleljétek: Nem Istenéhez kell fordulnia a népnek? A holtakhoz kell fordulni az élő helyett? A törvényre és intelemre figyeljétek! Hiszen ők olyan dolgokról beszélnek, amelyeknek nincs jövője”* (Ézs 8,19-20).

Hogyan viszonyuljunk hát ezekhez a temetési szokásainkhoz? Miért nem fejezzük be? Talán attól félünk, hogy mit fognak szólni az emberek? És nem félünk attól, hogy mit mond

erre a sok babonaságra az értünk szenvedett, helyettünk meghalt és nekünk feltámadott Krisztus, aki ítélni fog egykor eleveneket és holtakat? A döntést nekünk magunknak kell meghoznunk! Isten segít benne: megmutatja a jó utat: „én, az ÚR vagyok a ti Istenetek, mutassátok hát meg, hogy szentek vagytok! Legyetek szentek, mert én szent vagyok!” (3Móz 11,44).

Vannak olyan szokásaink is, amelyek ma már kedvesek, szépek, ám ugyancsak furcsa gyökerük van. Ilyen például a halottak napi gyertyagyújtás.

Gyertyagyújtás

Szép, kedves és meleg látvány, amikor a borongós novemberi, sötét és hideg estékben a temetők fölött vörös az ég alja. Végigsétálni a néma sírok között, a csípős hidegben, s közben pislákolnak a mécsesek és a gyertyák: meghitt és szép a mai ember számára.

Könnyen mondjuk, mi reformátusok, hogy a gyertyagyújtás katolikus szokás. Ennyit minden református ember tud. Lehet, hogy a többet megélt testvérek még emlékeznek azokra az időkre is, amikor a katolikus temetők világítottak, a református temetők meg halottak napján is sötétek voltak. Persze ma már nincs éles határ a felekezetek temetői között, keveredtek a családok, keveredtek a sírok és ezzel a szokások is.

A katolikus egyházban Kr.u. 998-ban ünnepelték meg először önálló ünnepként a halottak napját. Vagyis egy ezer éves szokásról van szó. Azt gondolhatnánk, hogy akkor jól feltárható a szokás háttere és az értelme is. Ezer évvel ezelőtt a katolikus egyház még erősen más volt, mint ma. A következő megállapításaimat kérem, fogadják ennek figyelembe vételével.

A gyertyagyújtásnak kettős értelme volt: egyfelől a lent fekvőnek jelképezte azt, hogy az örök világosság fényeskedjék nekik, másfelől pedig vigaszt nyújtott a gyászolóknak, hiszen egy gyertya meggyújtásával tehettek még valamit az elhunyt hozzátartozójukért. Bár lehetett érte imát is mondani, lehetett érte vezekelni, lehetett a lelki üdvéért misét mondatni, mert így tanította az akkori egyház. Ezek olyan cselekmények, amelyekhez kell az egyház és a pap. De a gyertyagyújtás az valóban a gyászoló hozzátartozó személyes cselekedete volt az elhunytért. Ehhez nem kellett más. És tényleg a lelki üdvéért égett az a gyertya. Vagyis ezzel akarta megnyerni az ember az Isten jóindulatát, kegyelmét, hogy a tisztítóüzből szabaduljon ki a szeretett hozzátartozó lelke. Több mise, több vezeklés és több gyertya, hatásosabb volt, és gyorsabb kiszabadulást jelentett az akkori egyházi fölfogás szerint. Ne feledjük el, hogy volt olyan időszak is a keresztyén egyház történetében, amikor úgy tanították, hogy pénzzel lehet megváltani az üdvösséget. A XVI. század bűnbocsátó cédulái történelmi tények. És nem akarjuk megbántani a katolikus testvéreket, amikor idézzük az akkori idők jelmondatát: „Mikor a pénz a perselyben csörren, a tűzből a lélek az égbe röppen”. A reformáció kiváltó oka – egyebek mellett – éppen ez a bibliátlan gyakorlat volt.

Ha le szeretném nagyon egyszerűsíteni a dolgot, akkor azt mondhatom: a sírokon égett gyertya a bűnbocsátó cédula elődje volt. Ezért mondták sokáig a mi református ősünk, hogy „ez nem református szokás”. A pénzért megvett szentelt gyertyát bizony az elhunyt lelki üdvéért gyújtották, nem másért. De vajon mit szól ahhoz az Isten, ha az ő jóindulatát ilyen - „áldozat-bemutató” – módon szeretné kiérdemelni az ember? „Mit kezdjek a sok véresáldozattal? – mondja az ÚR. Elegem van az égőáldozati kosokból, a hízott marhák körvérjéből! A bikák, bárányok és bakok véreben nem telik kedvem” (Ézs 1,11). És szerintem az akkori gyertyákban sem lelte kedvét az Isten. Akkor mi kedves és értékes az Isten előtt? „Isten előtt a töredelmes lélek a kedves áldozat” (Zsolt 51,19). „a szív elrejtett embere a szelíd és

csendes lélek el nem múló díszével: ez értékes az Isten előtt” (1Pt 3,4). „*az Isten országa nem evés és ivás, hanem igazság, békesség és a Szentlélekben való öröm; mert aki ebben szolgál Krisztusnak, az kedves az Isten előtt, és megbízható az emberek előtt*” (Róm 14,17-18). Igen, az őszinte és igaz lelki odaadást értékeli az Úr. Ezért fogalmaz Pál apostol ennyire egyértelműen: „*Hit nélkül pedig senki sem lehet kedves Isten előtt, mert aki az Istent keresi, annak hinnie kell, hogy ő van; és megjutalmazza azokat, akik őt keresik*” (Zsid 11,6). A Szentírásban nincs szó üdvszerző cselekedetekről, vagy üdvszerző adományokról. És arról sincs szó, hogy valakinek a lelki üdvéért, mi emberek, bármit is tehetnénk. Az üdvösségünket magunk munkáljuk – „*félelemmel és rettegéssel*” (Fil 2,12) – földi életünk során az Úr Jézus Krisztusba, mint Megváltónkba és egyedüli közbenjárónkba vetett hit által. Isten nem magunkért, hanem tisztán az „*ő irgalmából üdvözített minket*” (Tit 3,5). Maga Jézus teszi ezt világossá, amikor így szól: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis én általam*” (Jn 14,6). És Jézus tanítását megértették a tanítványok, hiszen a pünkösdi eseményben maga Péter mondja a jeruzsálemi hallgatóságnak Jézusról, hogy „*nincsen üdvösség senki másban, mert nem is adatott az embereknek az ég alatt más név*” (ApCsel 4,12). Pál pedig egyértelműen kimondja, hogy a cselekedeteinknek – köztük a gyertyagyújtásnak – bizony nincs üdvszerző hatásuk. „*Hiszen kegyelemből van üdvösségetek a hit által, és ez nem tőletek van: Isten ajándéka ez; nem cselekedetekért, hogy senki se dicsekedjék*” (Ef 2,8-9).

Most akkor gyűjtsunk gyertyát, vagy ne gyűjtsunk gyertyát? Mi legyen a sírokkal? Lehet-e a régi szokásnak új tartalmat adni? Egyértelmű leszek: vigyünk inkább virágot a sírokra. De a virágot ne a halottnak vigyük, hanem a sírt díszíteni. Gyertyát ne égessünk, mert az bibliátlan szokás! Ha pedig megállunk pár percre szeretteink sírja mellett, akkor inkább imádkozzunk a temető csöndjében és adjunk hálát Istennek szeretteink életéért és azért, hogy Jézus Krisztusban nekünk adta a feltámadás reménységét. Köszönjük meg a sír mellett Jézusnak, hogy legyőzte a halált és váltságot szerzett nekünk. A mi temetői szokásaink is tükrözzék keresztyén, bibliás hitvallásunkat.

Ismert, megtúrt babonaságok

Végére hagytam két furcsa szokást, olyan babonaságot, amelyről valamennyien tudjuk, hogy babonaság. Mégis sok helyen látjuk, és szinte humornak vesszük...

Kezdjük a gyermekek piros maslijával. Látjuk kiságyon, babakocsin, pólyán egyre ritkábban, mert egyre ritkábbak a pólyában tartott csecsemők...

Piros szalag

Annyit tudunk a piros szalagról, hogy a rontás ellen van a gyerek mellett. De így raktak valamikor a bölcsőbe fokhagymát, kakukkfűvet, nyírfavesszőt, vagy kést, ollót.

A piros színről azt tartja a mágia – mert ennek a babonának bizony a mágia az alapja – hogy véd a szemmel veréstől és az átoktól. Hogy egy piros szalag, vagy egy cérna, hogyan véd meg? Ezt elhinni – szerintem – sokkal nagyobb hit kell, mint egy mustármagnyi, pedig egy mustármagnyival már hegyeket tudnánk mozgatni...

Ez a piros szalag valójában amulett. Az amulett olyan mágikus tárgy, ami – a mágia tanítása szerint – megóvjaa a tulajdonosát a rossztól. Az Ószövetségben is megemlíttet mágia területéhez tartoznak ezek a dolgok. Ahhoz a mágiához, amelyet az egyiptomi fáraó mágusai műveltek titkos mesterségükkel, válaszként Isten csodáira, amelyeket Mózes által mutatott be

a fáraó előtt. Vagyis, a mágusok Isten konkurensei, vetélytársai. Lássuk csak, hogy mit értek el? Mivel néhány dolgot – a botból kígyó csodáját és víz vérré változtatását – ők is megtették, a fáraó szíve kemény maradt: ellenállt az Isten akaratának. A mágiának ez a lényege: ellenállni a jó Isten akaratának. Megtenni azt, amit az Isten, hatalommal bírni a földön túli erők fölött. És van is erre lehetőség, de ez nem valódi erő és hatalom, csak átadott erő és átadott hatalom. A sötétség urai, az erők és hatalmak kölcsönzik az erejüket a mágiát űző embernek, de ennek ára van, nagy ára: a mágiával foglalkozó ember a lelkével fizet.

Egy pólyára tűzött piros szalag ezért a keresztyén ember számára nem azt jelenti, hogy a gyermek oltalom alatt áll, hanem éppen azt kell, hogy jelentse, hogy a gyermeket nem az igaz Isten oltalmába, hanem a sötétség erőinek hatalmába, a mágia területére vetették oda a szülei. Nagy különbség, aminek súlyos következményei lehetnek!

Lekopogás

Játékosan, szinte viccelődve kopogjuk le a szerencsénket, persze fán, hogy hatásos legyen... De tudjuk-e hogy mit csinálunk ilyenkor?

Egy nagyon elterjedt szokással van dolgunk, ami a keresztyénség előtti időkig nyúlik vissza. Az alapja az a hiedelem, hogy az erdő szelleme ott lakik minden fában. A pogányok ezért tisztelték a fákat, s ha valami nagy veszedelemből megmenekültek, meg is simogatták a fát, vagy akár a fából készült tárgyakat is, hogy megköszönjék szerencsájukat az erdő szellemének. A lekopogás meg úgy jött a képbe, hogy az ember szerencsáját, bizony az erdő szelleme olykor-olykor megirigyelte. Azért kellett hát kopogni, hogy a kopogást hallgassa a szellem, ne pedig a szerencsével való dicsekedést. Ezt a régi babonáságot is lefordította a maga nyelvére a keresztyénség. A fát a kereszttel kapcsolták össze és azért kopognak hármat, mert Atya-Fiú-Szentlélek... Így a gonosz nem hallja meg az ember szerencsés dolgát és nem tudja azt tönkretenni. Itt jegyzem meg, hogy a szerencsénkkel dicsekedni sem igazán keresztyéni dolog, mert nem a szerencsét kell látnunk, hanem mögötte a jó Istent. Erre tanít Pál, amikor arra figyelmeztet minket, hogy „*Aki dicsekszik, az Úrral dicsekedjék*” (1Kor 1,31).

És azért kopogtatják a babonások alulról az asztalt, mert a bútorok teteje már meg van munkálva, az alja viszont nincs annyira kidolgozva, jobban hasonlít az erdő, vagy a kereszt fájához. Hát ennyi.

A szerencsében való bizakodásról elég súlyos és egyértelmű véleménnyel van az Isten. Ézsaiás révén mondta ki az Úr: „*De nektek, akik elhagyjátok az URat, elfeledkeztek szent helyemről, a szerencseistennek terítetek asztalt, a sorsistennőnek öntötök italáldozatot, fegyver lesz a sorsotok, valamennyien a vágóhídra kerültök*” (Ézs 62,11-12). Isten, a szerencse fölött is úr, és az Ő tervei és tettei nem tulajdoníthatóak a vak szerencsének. A lekopogással tehát egyfelől régi babonáságokat, fa- meg erdőisteneket éltetünk, anélkül, hogy tudnánk, pedig meg van írva, hogy „*Ne legyen más istened rajtam kívül!*” (2Móz 20,3). Másfelől pedig azt a szerencsét emeljük isteni magaslathoz, amely nem oda való. Hiszen vannak szerencsés és szerencsétlen napjaink valamennyiünknek. S hogy ez miért van így? Isten akaratából. Ezt mondja a Prédikátor: „*A jó napokban élj a jóval, a rossz napokban pedig lásd be, hogy ezt is, amazt is Isten készítette azért, hogy az ember ne találja ki, mi következik*” (Préd 7,14).

Végezetül: tudom, hogy furcsa, hihetetlennek tűnő dolgokat is mondtam. Olyanokról is beszéltem, amiket eddig nem is tudtunk. És nehéz elhinni, hogy pl. egy vicces lekopogásban erdőszellemeket és bálványokat imádnánk, vagy egy gyertyával lelki üdvösséget szeret-

nénk kiszorolni a jó Istentől. Lehet, hogy ez sok a mai keresztyén embernek, meg a mi kegyességünknek is. De tegyük fel a kérdést: ezekkel a megtúrt babonákkal jobb a hitünk és erősebb is? Kellenek ezek nekünk? És ezek elhagyásával gyengülne a hitünk, vagy veszítene minőségéből az életünk?

Az újságírásban van egy íratlan szabály, amit így szoktunk elmondani: ami úgy jár mint egy kacsa, ami úgy úszik mint egy kacsa, ami úgy hápog mint egy kacsa, ami úgy néz ki mint egy kacsa és ami úgy viselkedik, mint egy kacsa, az kacsa. Attól, mert mi nem gondoljuk, hogy biztosan az, attól az még az!

Volt egyszer egy juhász, aki a bicskájával gyönyörűen le tudta venni az emberek szeméről a hályogot. Sok embernek segített. Egyszer egy szemorvos megnézte, hogy hogyan csinálja, és a végén elmondta neki, hogy mennyi minden van ott a szemben, ami megsérülhet egy ilyen beavatkozás során. A juhász nem végzett több hályogműtétet. Amikor megtudta, hogy mi történhetett volna, akkor inkább abbahagyta. Nem vállalta a kockázatot.

Mostantól, kedves testvéreim, a gyertyákkal, göröngyökkel, piros szalagokkal és a lekopogásokkal valamennyien kockázatot vállalunk újra és újra. És ne mondjuk azt, hogy ezek csak régi ártatlan szokások, mert Isten megparancsolta nekünk, hogy *„semmit ne kövessetek el azok közül az utálatos szokások közül, amelyeket elöttetek elkövettek, és ne tegyétek magatokat tisztátalanná azokkal. Én, az ÚR, vagyok a ti Istenetek!”* (3Móz 18,30). És további figyelmeztetést is adott szerető Urunk: *„A pogányok szokását ne tanuljátok el, és az égi jelektől ne rettegjete, mert csak a pogányok rettegnek azoktól!”* (Jer 10,2).

Olyan területen jártunk, ami veszélyes terület. Általunk ismeretlen erők és hatalmak felségterülete, de annyit bizonyosra tudhatunk, hogy nem a mi megváltó Istenünk erejével és hatalmával vannak kapcsolatban ezek az erők. Mit kell hát tennünk ellenük és egyáltalán a régi rossz szokásainkkal?

„Végül pedig: erősödjete meg az Úrban és az ő hatalmas erejében. Öltsetek magatokra az Isten fegyverzetét, hogy megállhassatok az ördög mesterkedéseivel szemben. Mert a mi harcunk nem test és vér ellen folyik, hanem erők és hatalmak ellen, a sötétség világának urai és a gonoszság lelkei ellen, amelyek a mennyei magasságban vannak. Éppen ezért vegyétek fel az Isten fegyverzetét, hogy ellenállhassatok a gonosz napon, és mindent leküzdve megállhassatok. Álljatok meg tehát, felövezve derekatokat igazságszeretettel, és magatokra öltve a megigazulás páncélját, felsaruzva a lábatokat a békesség evangéliuma hirdetésének a készségével. Vegyétek fel mindenképpen a hit pajzsát, amellyel kiolthatjátok a gonosznak minden tüzes nyilát. Vegyétek fel az üdvösség sisakját is, és a Lélek kardját, amely az Isten beszéde. Minden imádságotokban és könyörgéseitekben imádkozzatok mindenkor a Lélek által” (Ef 6,10-18).